

Erdőgazdálkodás vagy erdőkezelés a harmadik évezred küszöbén?

„A fa elkísér a bölcsőtől a koporsóig” – tartja a régi közmondás.

Szebben, egyértelműbben nem lehet megfogalmazni a fa, az erdő, mint faközösség jelentőségét és fontos szerepét az emberiség életében.

Ez a szerep az évszázadok folyamán folyamatosan változott, a jelentősége pedig egyre nőtt.

Az erdők jelentőségét történelmi időken keresztül – döntően még napjainkban is – a mindennapi használati értékükkel mérték/mérik.

Most itt, az új évezredek felé indulva változik, változtatni kell ezen a szemléleten és az erdőt elsősorban természeti környezetünk egyik fontos életközösségének kell tekinteni, amely emberi létünk szempontjából nélkülözhetetlen, amely nélkül minőségi életet élni nem lehet.

Az erdőkkel kapcsolatos tevékenység hosszú időn keresztül spontán formában jelentkezett. Akinek szüksége volt fára vagy valamilyen erdei termékre, az a szükségletének megfelelő mértékben nyúlt az erdőhöz.

A tulajdon, a tulajdoni formák megjelenése már bizonyos keretek közé szorította az erdők használatát, de ebben még szabályozott elemek nem voltak.

Az utóbbi két évszázadban folyamatosan alakultak ki az erdők használatának szabályai, lassan kerültek törvényes keretek közé a használatnak, a kezelésnek, a gazdálkodásnak formái, módjai, rendje.

Az utolsó háromnegyed évszázadban az emberiség lélekszáma – már-már ijesztő tempóban – nőtt. Hasonló tempóban fordult az érdeklődés az erdők, elsősorban materiális értékeinek kihasználása felé. Az erdőben folyó értéktermeléshez, értéktermeléshez kapcsolódó tevékenységek összessége kapta az „erdőgazdálkodás” fogalmat.

Az erdőgazdálkodás irányítására képezték ki az erdészeket, erdőmérnököket.

A második világháborút megelőző és az azt követő évtizedekben az erdész szakemberek sokrétű képzés keretében, jelentős műszaki képesítést is szereztek. Ez érthető volt, hisz az erdővel kapcsolatos munkák

legtöbbször a lakott területektől távol folytak. Itt kellett utakat, kisvasutakat építeni, az építéshez bányát nyitni és üzemeltetni. Itt kellett ideiglenes vagy állandó szállásokat létrehozni, a faházakhoz gerendát, deszkát fűrészelni, kutat fűrni, szekereket gyártani és javítani, patakot, folyót szabályozni, facsúszdát, hidat építeni és lehetne sorolni vég nélkül a többi apró tevékenységet.

A múlt század második felében a világ fejlettebb országaiban erőteljes szakosodás indult meg, az ügynevezett munkamegosztás világméreteket öltött. Ez az erdészszakma szakosodását is elindította, és ezzel párhuzamosan a polihisztor erdész jelentősége elhalványult.

A háború után Magyarországon az erdők többsége állami kézbe került, az erdővel kapcsolatos tevékenységeket állami erdőgazdaságok – ma már részvénytársaságok – látják/látják el.

A 80-as és a rendszerváltást követő években az erdőkkel kapcsolatos tevékenységeknél egyre nagyobb jelentőséget kapott a gazdálkodás. Egy gazdálkodásra létrehozott egységnek vagy szervezetnek természetesen eredményesen, pontosabban nyereségesen kell működni. Az állami erdőgazdaságok vezetése, eredményes munkája megítélésében egyre nagyobb, majd döntő szerepet kapott az egység által évente produkált nyereség.

A nyereség megkövetelése, az erdőgazdaság vezetőit arra ösztökölte, hogy az erdőből maximális értéket vegyenek ki. Ebben gátat csak – a különböző szinten meglévő – szakmai becsületük és persze az erdőfelügyeletnek állítottak.

Ha a gátak miatt, pusztán az erdőből

nem lehetett nyereséget elérni, akkor különböző vállalkozásokat indítottak. Fafeldolgozó üzemek, gépjavító műhelyek, autókereskedések, út- és magasépítő kapacitások, ló- és marhatenyésztő telepek, halnevelő tavak, intenzív vadnevelő keretek stb. jöttek létre.

A tevékenységi kör kikényszerített bővülésével az erdőgazdaságok vezetésének figyelme – magától értetődően – megoszlott és könnyen feltételezhető, hogy a figyelem gyakran elterelődött a legfontosabbra, az erdőről.

A 80-as évek második felében elkezdődött a gazdaság lassú „piacosodása”. A rendszerváltás után pedig kíméletlen tempóban „nyakunkba szakadt” a piacgazdaság. Könnyű elképzelni, hogy a sokféle tevékenység piacképessé tétele, majd piaci körülmények közt a folyamatos nyereség biztosítása mekkora – sok esetben megoldhatatlan – problémát jelentett az erdőgazdaságoknak, az állami tulajdonú részvénytársaságoknak.

A sokfajta tevékenység között persze mindig akad néhány kedvenc, amelyeket rendszerint az első számú vezető választott ki és gyakran a többi tevékenység kárára.

Tételezzük fel, hogy ha például az egyik kedvenc faipari ágazat nem hozott megfelelő nyereséget, akkor ezt az „erdő kárára” lehetett korrigálni. A sokféle tevékenység összefonódása még azok számára is nehezítette a tisztánlátást, akik szereték volna a hozamokat pontosan megállapítani. Aki viszont szándékosan manipulálni akart a sokféle tevékenység adta lehetőséggel, annak munkáját és az egyes tevékenységek eredményét ellenőrizni, megnyugtatóan megítélni szinte lehetetlen volt.

Mindezek mellett a fa-gazdaságot – az összes melléktevékenységével együtt – minden évben terhelte az infláció, amelynek csak töredékét lehetett beépíteni végtermékeinek árába. Az ellentétes tendenciák forráshiányt, vagyonszétést, folyamatos nyereségsökkenést okoztak.

Részben a fentiek miatt, az erdőgazdaságok többsége az elmúlt 10 évben többször kapott tőkeinjekciót, azonban annak felhasználá-

sát nem kötötték olyan feltételekhez, amelyek az erdőgazdálkodás általános struktúrájának, tevékenységének egyszerűsítését, a megmaradó tevékenységek hatékonyságát kényszerítette volna ki, ezért az injekció csak tüneti kezelést adott.

A magyar fagazdaság így érkezett az ezredfordulóra. Az új évezred első két éve aztán olyan negatív meglepetéseket hozott – folyamatos, kíméletlen aszály, a fapiac teljes összeomlása, eladhatatlan készletek felhalmozódása, az árak mélyrepülése és a negatív hatásokat továbbgerjesztő forint erősödése –, amelyek a tönk szélére állítottak sok erdőgazdaságot, fafeldolgozó üzemet és a kapcsolódó tevékenységeit.

Hogyan tovább, itt az új évezred küszöbén? A HM Veszprémi Erdőgazdaság Rt. a 90-es évek második felére felismerte, hogy a hirtelen kialakult és egyre keményedő piaci viszonyok között, állami tulajdonban működő, szerteágazó tevékenységeket lehetetlen hosszú távon nyereségesen működtetni. Ezért profiltisztítást hajtott végre. Tevékenységi köréből fokozatosan kiiktatta a fafeldolgozást, a gépjavításokat, gépfelújításokat, az intenzív vadgazdálkodást, a magasépítő tevékenységet, majd pedig az összes erdővel kapcsolatos munkát vállalkozásba adta.

Ezzel párhuzamosan rendkívül leegyszerűsített irányítási struktúrát alakított ki, amelynek fókuszába az erdő magas szintű szakmai kezelését helyezte.

Egyetlen más jellegű tevékenységet hagyott csak meg az Rt. keretében, a bányászatot, amelynek rendkívüli magas eredményeit arra használta, hogy a – számára nem biztosított – tőkeinjekciók okozta nehézségeket, ideig-óráig, ezzel a plusz eredménnyel kezelje.

Az említett, legsúlyosabb negatív tényezők természetesen a VERGA Rt. gazdálkodását is terhelik és a korszerű struktúra ellenére arra kell számítani, hogy néhány év múlva a mostani pozitív eredmény lassan elkopik.

Talán kevesen vannak tisztában azzal, hogy az erdők jelentős része, termőhelyi adottságai miatt, nyereséges fatermesztésre nem alkalmas. Ezeknek az erdőknek az aránya a Veszprémi Erdőgazdaságnál 40–45%. A jobb minőségű erdők hozama is ki van téve a fapiac egyre és igen szangvinikusán változó értékítéletének. Ugyanakkor a gazdálkodás költségei folyamatosan emelkednek.

Ilyen adottságok mellett tartósan pozitív eredményt elvárni az erdőgazdálkodóktól nem lehet. Márpedig egy gazdálkodásra létrehozott szervezettel szemben alapvető elvárás a nyereséges működés,

ahogy már említettem. A mindenáron nyereségre törekvés előbb-utóbb az erdők kárát okozhatja.

Elérkezett tehát az a pillanat, amikor ki kell mondani, hogy az erdőkkel, annak értékeivel nem gazdálkodni kell, hanem az erdőket kezelni kell! A magas szintű szakmai kezelést az államnak pedig meg kell finanszírozni. Természetesen meg kell teremteni a kezelés új struktúráját, ezzel párhuzamosan végre kell hajtani a teljes profiltisztítást. Komolyan kell venni a természetszerű, természetközeli erdőkezelést, amelynek lényege, hogy az erdők létének folyamatos biztosítása végett csak a legszükségesebb, elkerülhetetlen beavatkozásokat kell előírni az erdők kezelőjének.

A társadalom szempontjából komoly értéket képviselő famennyiséget ki kell termelni, a felújítások biztosítása mellett. A rossz minőségű termőhelyeknek – ahol komoly faértéket termelni nem lehet – más hasznosítási formát kell keresni. Ott, ahol nincs más értéktermelésre lehetőség, csak az erdő léte maga az érték, ott azt ővni kell és örülni ennek a páratlan természetes életközösségnek.

Megjelent

Borhidi Attila: Gaia zöld ruhája

(Bpest 2002, MTA 1–331. o.)

Mi a csuda az a Gaia? – kérdezhetjük bevezetőként. A görög mitológia szerint a Föld istenasszonya. Ha pedig a könyv szerzője a hazai botanika tudományának egyik vezéregyénisége, akkor már a „zöld ruhát” is könnyen megfejtjük. Növényekről, a Föld növénytakarójáról, erdőövezeteiről van szó. Az író hosszabb ideig dolgozott kutatóként Kubában, Kelet-Afrika trópusi tájain és más, tőlünk távolos vidékeken. Könyve ezért útikönyv. Csak nem műemlékekre, művészeti alkotások lelőhelyére irányítja lépteinket, hanem Földünk növénytakarójára a pólusoktól az Egyenlítőig és a magas hegyek lábától fel, egészen a gerincig. Mert növények mindenhol élnek. Még a Grönland kietlen világában és a Szahara terméketlen sivatagján is. Meglep ez bennünket? Ha a könyvet végigolvassuk, egyáltalán nem tűnik olyan rendkívüli dolognak. Számtalan ok létezik, amivel magyarázhatjuk ilyen szélsőségekben is a növényvilág képviselőinek jelentkezését.

Mindezt nem száraz tudományosság, hanem lebilincselően szép és érdekes le-

Az erdők kezelésének állami finanszírozása a fejlettebb országokban elfogadott gyakorlat. (Érdeemes itt megemlíteni, hogy az EU-ban például a 17 aranykorona alatti földterületek kezelésére 150 ezer forint/hektár körüli támogatást biztosítanak, ha a területet természetközeli formában kezelik. A többször említett, rossz termőhelyi adottságú magyarországi erdőterületek – szakzsargonnal: „küszöb alatti” területek – aranykorona értéke jóval a jelölt szint alatt van.)

Boldogan adnánk kiváló hozamú bányáinkat az államnak értékesítésre, ha az évezred kezdetére létrehozott legkorszerűbb erdőkezelési struktúránk költségeit az állami költségvetés megfinanszírozná.

Most itt, új évezredek felé indulva felül kell vizsgálni, meg kell hát változtatni az erdők jelentőségével, kezelési költségeivel kapcsolatos felfogásunkat és meg kell teremteni egy olyan erdőkezelés lehetőségét, amely nem a pillanatnyi, minél magasabb nyereségprodukción, hanem az értelmes, hosszú távú értékteremtést és érték megőrzést garantálja.

Rakk Tamás

írás tárja elénk. Nekünk nincs lehetőségünk távoli utakra indulni, de a szerző végigutaztat a Föld érdekesebbnél érdekesebb tájain, rányitja szemünket arra a csodára, amit a természet világa elénk tár. Ritka gyönyörűség ilyen könnyvel elidőzni! A képzelet szárnyán repülünk távoli messzeségekbe, ismerkedünk azzal a páratlan leleménnyel, hogyan alkalmazkodnak növények mostoha körülményekhez, milyen építőkövekből alakulnak erdők eltérő klímaviszonyok között és ezek hogyan működnek, mi teszi lehetővé kopár sziklákon és sarkkörön túl is a virágok tarka színpompáját és színesítik ezt az ember által igencsak elhasznált világot.

Az elmondottakhoz a klímajellemzéshez használatos Walter-diagramokat találunk és színes fotók hozzák közvetlenül szemünk elé az írott szövegben említett sokféleséget.

Hazánk növényvilága, erdőveinek sorozata is megelevenedik a könyv lapjain. Talán egy kicsit elnagyolt formában, már ami a növények ökológiai hátterét illeti. Így is gondolatébresztő és összefüggések keresésére indító, és ez az, ami miatt a gyakorló erdész is méríthet a leírtakból. Ezért ajánljuk a könyvet mindazok kezébe, akik az erdőben nemcsak fát, hanem az élővilág változatosságát is ismerni kívánják úgy, ahogy ezt a természet a maga célszerűségével megalkotta.

Dr. Szodfridt István